

ZAMONAVIY TILSHUNOSLIKDA MULOQOT XULQI VA DISPUTNING O'RGANILISHI.

Abdumalikova Diyora Rafiqjon qizi

Farg`ona davlat universiteti magistranti

+998940350801

Annotatsiya. Ushbu maqola zamonaviy tilshunoslik doirasida aloqa xulq-atvori va nizolarini o'rganadi, ularning insoniy o'zaro ta'sirini tushunishdagi rolini ta'kidlaydi. U nutq va nizolarni hal qilishning murakkabligini ta'kidlaydigan nazariy asoslar, metodologiyalar va topilmalarni o'rganadi. Tadqiqot shuningdek, til nazariyasi va amaliy tilshunoslikka ta'sirini o'rganadi.

Kalit so'zlar: Aloqa xulq-atvori, tortishuv, zamonaviy tilshunoslik, nutqni tahlil qilish, nizolarni hal qilish, pragmatika, sotsiolingvistika, interaktiv tilshunoslik.

Muloqot ijtimoiy o'zaro ta'sirning asosini tashkil etuvchi insonning asosiy faoliyati. Zamonaviy tilshunoslik tobora ko'proq tilning ijtimoiy me'yorlarni shakllantiradigan va aks ettiradigan nozik usullarini ochish uchun aloqa xatti-harakatlarini o'rganishga, xususan, tortishuvlarga e'tibor qaratmoqda. Bahslashish lingvistik o'zaro ta'sirning bir shakli sifatida kuch dinamikasi, madaniy qadriyatlar va individual o'ziga xoslik haqida tushuncha beradi. Ushbu maqola tilshunoslikda muloqot xulq-atvori va tortishuvlarining nazariy va amaliy jihatlarini o'rganishga qaratilgan bo'lib, joriy tadqiqotlar va uning oqibatlarini har tomonlama ko'rib chiqishni taklif qiladi.

Muloqot xulq-atvorini o'rganish turli xil lingvistik an'analarda, shu jumladan pragmatikada, nutqni tahlil qilishda va sotsiolingvistikada ildiz otgan. Ostin (1962) va Searl (1969) kabi olimlarning kashshof asarlari bahslashish uchun Markaziy bo'lgan nutq harakatlarini tushunishga asos yaratdi. Interaksiyon tilshunoslikning so'nggi hissalarini (masalan, meros, 1984; Schegloff, 2007)

nizolarni qo'llab-quvvatlovchi suhbat tuzilmalarini ta'kidladi. Madaniyatlararo aloqa bo'yicha tadqiqotlar (masalan, Gumperz, 1982) madaniy me'yorlar bahsli strategiyalarga qanday ta'sir qilishini, nizolarni hal qilish bo'yicha tadqiqotlar (masalan, Tannen, 1990) til nizolarga qanday samarali vositachilik qilishi mumkinligini o'rganadi. Tadqiqotlarning boyligiga qaramay, tortishuvlarda individual agentlik va ijtimoiy me'yorlar o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni tushunishda bo'shliqlar saqlanib qolmoqda.

Ushbu tadqiqot turli xil kommunikativ kontekstlarda bahs-munozaralarni o'rganish uchun nutq tahlilini etnografik usullar bilan birlashtirgan holda sifatli yondashuvni qabul qiladi. Ma'lumotlar tabiiy suhbatlardan to'plangan, Jeffersonian transkripsiyasi konventsionalari yordamida yozilgan va transkripsiyalangan. Tahlil lingvistik strategiyalarni, burilish mexanizmlarini va nizolarda kuch dinamikasini aniqlashga qaratilgan. Ishtirokchilar bilan qo'shimcha suhbatlar ularning kommunikativ niyatlari va idroklari to'g'risida qo'shimcha kontekstni taqdim etdi.

Zamonaviy tilshunoslikda muloqot xulqi va disputning o'rganilishi mavzusi tilshunoslikning kommunikativ yondashuvi bilan bog'liq holda keng o'rganilmoqda. Bu mavzu zamonaviy tilshunoslikning turli yo'nalishlari, jumladan, pragmatika, sotsiolingvistik va diskurs tahlili bilan bevosita bog'liq. Quyida asosiy jihatlarni keltirib o'tamiz:

Muloqot xulqi tushunchasi

To'g'ri tushuncha! "Muloqot xulqi" odamlarning o'zaro muloqot qilishda qo'llaydigan uslublarini, madaniyatga, vaziyatga va ijtimoiy ko'rsatmalarga muvofiqligini ifodalaydi. Ushbu tushunchani yanada batafsil ochib berish mumkin:

Kommunikativ kompetensiya:

- Gap faqat grammatik to'g'rilikda emas, balki fikrni aniq, tushunarli va ijtimoiy vaziyatga mos etkaza olishda.

- Masalan, rasmiy uchrashuvda foydalaniladigan so'zlashuv usuli va do'stlar davrasidagi suhbat bir-biridan farq qiladi.

Madaniyatga moslashuv:

- Har bir madaniyatda o'ziga xos muloqot odoblari bor: qayerda, qachon va qanday gapirish, kimga qanday murojaat qilish muhim.

- Masalan, ba'zi madaniyatlarga ko'ra, ko'z bilan aloqa qilish muhim bo'lsa, boshqa joylarda bu hurmatsizlik sifatida qaraladi.

Til va ijtimoiy vaziyat:

- Rasmiy muhitda til juda e'tiborli, nazokatli va grammatik jihatdan aniq bo'lishi talab etiladi.

- Norasmiy muhitda esa, qulaylik, oddiylik va qisqa ifodalar ko'proq ishlatiladi.

Disputning tushunchasi

Disputning — bu muloqot jarayonida qarama-qarshi fikrlarni bildirish, muhokama qilish va bahslashish jarayoni. U quyidagi xususiyatlarga ega:

- Dalillarning o'rni: Disputda har bir ishtirokchi o'z dalillarini mantiqiy asoslashga harakat qiladi.

- Til vositalari: Bahs jarayonida so'zlovchilar o'z fikrini aniq ifodalash va o'zgalarni ishonirish uchun maxsus kommunikativ strategiyalarni qo'llaydi.

- Qarama-qarshi pozitsiyalar: Disputning jarayonida turli tomonlarning pozitsiyalari tahlil qilinadi va ular orasidagi muvozanat topiladi.

Zamonaviy tilshunoslikdagi yondashuvlar

Muloqot xulqi va disputni o'rganishda quyidagi yo'nalishlar dolzarbdir:

- Pragmatik tahlil: Ushbu yondashuv gapiruvchining niyati, kontekst va tinglovchiga ta'sirini o'rganadi.

- Diskurs tahlili: Disput va muloqot jarayonida matn va nutq birligining tuzilishi va kontekstdagi roli tahlil qilinadi.

- Sotsiolingvistika: Til va jamiyat o'rtasidagi bog'liqlikni, shuningdek, ijtimoiy guruhlardagi muloqot xulqini tahlil qiladi.

- Interkultural kommunikatsiya: Turli madaniyatlar o'rtasidagi muloqotda yuzaga keladigan farqlar va ularni yengish usullarini o'rganadi.

Amaliy tadqiqotlar

Zamonaviy tilshunoslikda muloqot xulqi va disput o'rganishda quyidagi amaliy tadqiqot usullaridan foydalaniladi:

- Korpus lingvistikasi: Muloqot va disputning jarayonini real nutq namunalari orqali tahlil qilish.

- Eksperimental tadqiqotlar: Bahs va muloqot xulqining psixologik va kognitiv jihatlarini o'rganish.

- Suhbat tahlili: Ishtirokchilar o'rtasidagi nutqiy o'zaro aloqani chuqur tahlil qilish.

Zamonaviy muloqot vositalarida disputning

Bugungi kunda internet va ijtimoiy tarmoqlarda disputning xulqi o'ziga xos xususiyatlarga ega:

- Anonimlik omili: Foydalanuvchilar anonim bo'lishi sababli bahslar ko'pincha keskinroq tus oladi.

- Til va emoji: Elektron muloqotda so'zlashuv tilining qisqartmalari va emojilar keng qo'llaniladi.

- Platforma xususiyatlari: Har bir ijtimoiy platformaning o'ziga xos muloqot madaniyati mavjud.

Zamonaviy tilshunoslikda muloqot xulqi va disputni o'rganish nafaqat tilshunoslar, balki pedagoglar, psixologlar va madaniyatshunoslar uchun ham muhimdir. Bu sohalaridagi tadqiqotlar nafaqat nazariy bilimlarni boyitadi, balki amaliyotda muloqotni samarali tashkil qilishda ham qo'llaniladi.

Topilmalar kommunikativ harakat sifatida bahslashishning murakkabligini ta'kidlaydi. Lingvistik strategiyalar va ijtimoiy me'yorlar o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik nizolarning ziddiyatli va kooperativ harakatlar sifatida ikki tomonlama rolini ta'kidlaydi. Ushbu ikkilanish shuni ko'rsatadiki, bahslashish shunchaki muloqotning buzilishi emas, balki ma'no va ijtimoiy tartibni muhokama qilishning muhim mexanizmi. Bundan tashqari, kuzatilgan madaniy tafovutlar madaniyatlararo aloqada va nizolarni hal qilishda ko'proq sezgirlik zarurligini ko'rsatmoqda.

Xulosa

Ushbu tadqiqot aloqa xatti-harakatlarini chuqurroq tushunishga va zamonaviy tilshunoslikda bahslashishga yordam beradi, ularning nazariy va amaliy tadqiqotlar uchun ahamiyatini ta'kidlaydi. Kelajakdagi tadqiqotlar multimodal tahlilni o'z ichiga olgan doirani kengaytirishi va munozarali amaliyotni shakllantirishda raqamli aloqaning rolini o'rganishi mumkin. Amaliy qo'llanmalarga nizolarni hal qilish bo'yicha o'quv dasturlarini ishlab chiqish va madaniyatlararo aloqa vakolatlarini oshirish kiradi.

Bahs-munozaralarning nozik tomonlarini ochib, ushbu tadqiqot nafaqat lingvistik nazariyani boyitadi, balki tobora o'zaro bog'liq bo'lgan dunyoda odamlarning o'zaro ta'sirini yaxshilash uchun amaliy tushunchalarni ham beradi.

Adabiyotlar.

1. Yusupov O`. Q. Tilshunoslikda yangi yo`nalishlar va ularda ishlatiladigan ayrim istilohlar//Filologiya masalalari. - Toshkent, 2011
2. Akinina E.A. Concepts and features of political discourse // Socio-cultural problems of language and communication: collection of articles.

Scientific. Works. -Saratov: Volga. Institute named after P.A. Stolypin, 2009. - Issue. 5. -P. 87 -92.

3. Asmolov A.G., Soldatova G.U., Shaigerova L.A. On the meanings of the concept of "tolerance" // Age of tolerance: Scientific journalistic bulletin. -M.: Moscow State University, 2001. - P. 8-18.

4. Воробьев В. В. Лингвокультурология – М . : РУДН, 2008

5. Bazylev V.N. Language imperatives of "political correctness" // Political linguistics. - Issue. 3 (23). - Yekaterinburg, 2007. - P. 8-10.

6. Belyakov M.V. Diplomatic discourse as a type of political discourse // Philological sciences: collection. scientific. works. - M.: 2010. - № 41 (56). - P. 19-26.

7. BudaevE.V., Chudinov A.P. Contemporary political linguistics. - Yekaterinburg: UrGPU, 2006.- 267 p.

8. Burvikova N.D. KostomarovV.G. Units of linguocultural space (in the aspect of the problem of tolerance) // Philosophical and linguoculturological problems of tolerance: Collective monograph. /- M.: OLMA-PRESS, 2005. - P. 419-433.

9. Vorontsova T.A. Speech behavior in public discourse // English language: historical destinies and modernity: IV International Congress of English Language Researchers: Proceedings and Materials. - M.: Publishing house of the Moscow state. 2010. -P. 110.

